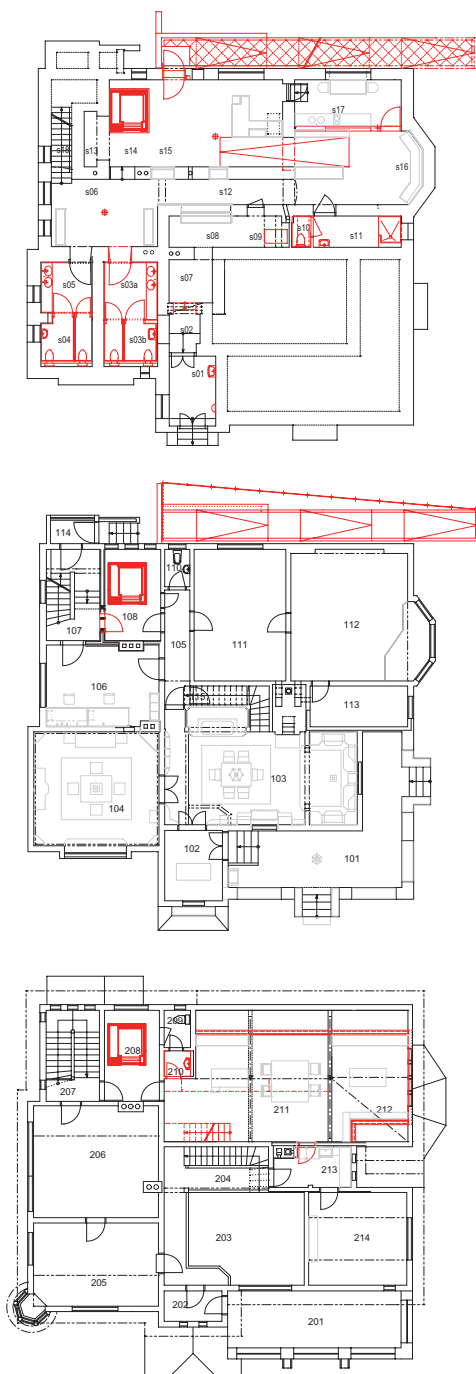

7

Mladším systémem vytápění domu, zřejmě z let 1911–1913, je teplovodní systém ústředního vytápění. Ten si patrně Jurkovič zřídil ve vile po zkušenostech ze zámku v Novém Městě nad Metují, kde byl systém za jeho působení ve stejné době instalován. Typy litinových těles i regulačních hlavice jsou v zámku i ve vile obdobné. Ve stejné době Jurkovič zrušil kachlová kamna v salonu a přestavěl jeho okenní rizalit.

Originální funkční litinová tělesa v původním rozmištění jsou dnes součástí nového teplovodního rozvodu připojeného na nový plynový kondenzační kotel. Regulace těles je prováděna pomocí oddělených čidel

Obr. 7. Brno-Žabovřesky, vila Dušana Jurkoviče, půdorysy suterénu, přízemí a prvního patra. Červeně vyznačeny nové zásahy do památky. Zpracoval: ateliér TRANSAT architekti, 2010.

tak, aby mohly být zachovány původní armatury a zároveň bylo vytvořeno stabilní galerijní vnitřní klima. Suterén je vytápěn teplosměnnými plochami – pod omítkou je na stěnách rastr teplovodních kapilár.

Vila byla původně zásobována pitnou vodou z vlastní studny. Čerpadlem byla voda vyvedena do sběrné nádrže na půdě a odtud rozvedena do vily. Později byl dům připojen na městský vodovod. Při obnově byla přípojka vody zesílena kvůli nově vybudovanému automatickému hasicímu systému, který má vilu jako exponát ochránit před šířením požáru. Studniční voda je používána pro nový závlahový systém zahrady.

Osvětlení domu bylo v reprezentativních interiérech elektrické, ostatní funkční osvětlení bylo plynové (zachovány jsou pozůstatky plynových rozvodů bez svítidel). V katalogu výstavy z roku 1906 je jako dodavatel osvětlovacího stroje „Sirius“ umístěného v suterénu uveden V. Troníček z Prahy. Původní stroj se nedochoval, jinou informaci ke zdroji médií v domě nemáme. Torza tří elektrických lustrů (z haly, knihovny a arkády), uložená na půdě domu při některé z jeho pozdějších úprav, byla restaurována a doplněna do úplného a funkčního stavu. Svítidlo v salonu je pak replikou nedochovaného originálu, zhotovenou podle dobových fotografií této místnosti. Lucernové svítidlo v předsíni je kopií Jurkovičova svítidla ze vstupních prostor novoměstského zámku. Zajímavostí lustru v obytné hale jsou plynové kohouty: byť šlo od počátku o svítidlo elektrické, jeho konstrukčním základem byl zřejmě lustr plynový.

Při obnově domu bylo nutné omezit na minimum zásahy do původních omítek, proto byly pro rozvody všech sítí využity podlahy, odkrývané i z důvodů statických, dále suterén a půdní prostory a některé komínové průduchy. Technologickým jádrem domu je suterén.

Technickou zajímavostí je obnovený řetězový otvírač horního okna haly,⁶ z něhož byly dochovány jen nůžkové meziokenní mechanismy.⁷

Petr VŠETEČKA

■ Poznámky

6 Autorem technického projektu i realizace otvírače je restaurátor Tomáš Flimel, který obnovil rovněž armatury původních těles ústředního vytápění.

7 Text, vytvořený s přispěním Roberta Václavíka, je upravenou verzí příspěvku publikovaného v knize *Dušan Jurkovič: Architekt a jeho dům*, vydané Moravskou galerií v Brně v roce 2010.

Vila Stiassni: 7 let ve správě Národního památkového ústavu

V Brně, ve strmém svahu nad Pisáreckým údolím, na samém kraji Masarykovy čtvrti, stojí vila navržená věhlasným architektem Ernstem (Arnoštem) Wiesnerem pro textilního průmyslníka Alfreda Stiassni. Stavba je zasazena do rozlehlého areálu s výměrou 3,2 ha, jenž svého času představoval jednu z největších vilových zahrad v Československu. Vilu stihly pohnuté osudy – rodina jejího stavitele v ní mohla pobývat jen deset let, než ji hrozba nacismu přinutila k emigraci, a za války objekt sloužil coby „offizierskasino“. V letech 1945–1946 vila poskytl zázemí pro ubytování a pracovní setkání prezidentu Edvardu Benešovi – od té doby už je známá jako vila „vládní“. Do seznamu jejích hostů přibyla jména všech dalších československých prezidentů, ale také významných historických postav a politiků, jako byli Nikita Chruščov, Fidel Castro nebo třeba Rudy Giuliani či Bill Gates. Poslední dva jmenované hostila vila už v době nově nabyté svobody, kdy si objekt pronajímala firma BVV Fair Travel. Ani komerční využívání nakonec pro zdevastovanou stavbu nepřicházelo v úvahu a dům připadl Úřadu pro zastupování státu ve věcech majetkových. Zvažovaly se různé způsoby nového využití, například pro ubytování soudců a hostů nově ustaveného Nejvyššího správního soudu. V roce 2007 nakonec vláda rozhodla, že objekt připadne Národnímu památkovému ústavu, což se o dva roky později skutečně stalo.

V roce 2010 získal NPÚ na obnovu vily finanční prostředky z Integrovaného operačního programu. Částka 179 203 478 Kč byla určena pro projekt s názvem Centrum obnovy památek architektury 20. století a zahrnovala financování z 85 % z Evropského fondu pro regionální rozvoj a z 15 % ze státního rozpočtu.¹

Památková obnova vily Stiassni a výstavba nového přednáškového sálu proběhla v letech 2012–2014. Při ní byla odstraněna většina změn provedených v interiéru vily v 70. a 80. letech a dispozice byla navržena do původního stavu ze 30. let. Protože původní vybavení bylo v 50. letech v rámci zámeckých svozů pozměněno, cílem obnovy bylo dohledat a zrekonstruovat co největší množství mobiliáře a přiblížit veřejnosti původní pojetí interiéru včetně zachovaných detailů navržených architektem Wiesnerem. Obnovou prošla také zahrada, v jejíž horní části vznikla podle návrhu architekta Milana Raka nová budova s přednáškovým sálem. Zrekonstruován a upraven pro administrativní účely byl i sousední dům zbudovaný původně jako uby-

■ Poznámky

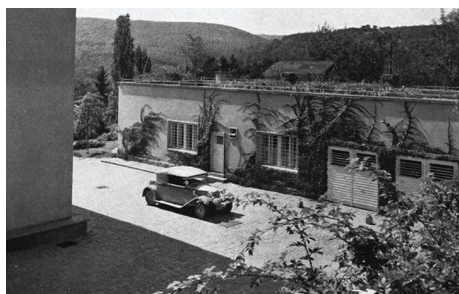
1 Podrobněji Petr Svoboda, Projekty Národního památkového ústavu financované z Integrovaného operačního programu, *Zprávy památkové péče* LXXII, 2012, s. 8–10.

1

2

3

4

tovna od architekta Kamila Fuchse.² Na tyto akce záhy navázala také obnova zahrady.³

V prosinci 2014 zahájilo svou činnost Metodické centrum moderní architektury v Brně, které dnes areál využívá. V činnosti centra se podařilo skloubit provoz veřejně přístupné instalované památky a edukačních programů s činností metodickou, provozem specializované knihovny a výzkumnými aktivitami.

Vstříc návštěvníkům

Vila Stiassni byla několikrát mimořádně zpřístupněna široké veřejnosti již před památkovou obnovou v rámci dnů otevřených dveří. Zájem návštěvníků byl značný, byť interiér vily odpovídal představě o prestižním a luxusním ubytování hostů z 80. let 20. století, navíc v poněkud dožívající podobě. Díky provedení stavebněhistorického průzkumu⁴ i nálezu historických fotografií v soukromých sbírkách bylo možné identifikovat způsob využití jednotlivých prostor domu a ve většině případů také rozmístění stěžejných kusů mobiliáře. K překvapení všech se ho dochovalo značné množství, byť mnohdy byl nábytek s nepůvodním čalouněním či přetřeny akrylátovými barvami. Další část původního mobiliáře se stále daří nacházet ve fondech státních hradů a zámků.

Interiérová instalace byla v roce 2014 vytvořena převážně z mobiliáře, který se dochoval na místě. Restaurováním prozatím prošla pouze část nábytku – obrazy, grafiky, keramika a další vybavení na konzervátorský či restaurátorský zásah teprve čekají. Vše, co je schopno vystavení, je postupně instalováno do jednotlivých místností, postupně dochází i k akvizici nových předmětů vybíraných podle dochované dokumentace. Letos na podzim byl do vily navrácen konvolut původních předmětů instalovaných dočasně na státním zám-

ku Kunštát – při této příležitosti dochází k revizi stávající instalace.⁵

Ke zpřístupnění však nestačilo jen vybavit prohlídkovou trasu – bylo třeba zpracovat průvodcovský syllabus, vybavit pokladnu a prodejnu suvenýrů či zázemí pro zaměstnance provozu vily. Pro ně jsou zatím k dispozici pouhá dvě systemizovaná místa, což je pro památku s celoročním provozem a více než 10 tisíci návštěvníky ročně značně poddimenzovaný počet.

Prohlídku vily doplňuje program výstav, které se konají v prostoru bývalé kuchyně. Vzhledem k programové náplni metodického centra je pozornost věnována zejména výstavám prezentujícím architekturu 20. století. Z nejvýznamnějších počínů lze jmenovat výstavu Slavné stavby Bohuslava Fuchse pořádanou v létě 2015 ve spolupráci s Kotěrovým centrem architektury a nakladatelstvím Foibos. Spolu s přednáškou Vladimíra Šlapety byla tato akce připomínkou 120. výročí narození jednoho z nejvýznamnějších brněnských architektů. Ve spolupráci s Kaunaským festivalem architektury, Velvyslanectvím Litevské republiky v Praze a městem Brnem byla na konci roku 2015 uspořádána výstava Meziválečná architektura litevského Kaunasu o unikátním rozkvětu architektury města ovlivněném školou Bauhausu i funkcionalismem, který významově souzní s rozvojem města Brna v tomtéž období. V květnu 2016 pak byla otevřena výstava Bruno Taut – mistr barevného stavění v Berlíně, zapůjčená od berlínského Werkbundu, která se těšila zájmu zejména studentů architektury a výtvarných oborů.

Kromě prohlídek interiérů a výstav se ve vile Stiassni konají také další kulturní akce, jejichž námětem je obvykle nové poznání o domě samotném, rodině, která ho obývala, či textilním průmyslu jako předmětu podnikání. Prototypem takové akce je Vilová noc, kte-

Obr. 1. Vila Stiassni v průběhu Hradozámecké noci. Foto: Petr Svoboda, 2016.

Obr. 2. Výstava Meziválečná architektura litevského Kaunasu. Foto: Mantas O. Ciuksys, 2016.

Obr. 3. Vůz Tatra 30, který užívala rodina Stiassni. Foto: Fotosbírka NPÚ.

Obr. 4. Přednáška Vladimíra Šlapety věnovaná osobnosti Bohuslava Fuchse. Foto: Vlasta Loutocká, 2016.

rá se koná v pravidelném termínu Hradozámecké noci. V minulém roce byla tato akce založena na jediné fotografii, kde je na nádvoří vily zaparkovaný automobil z meziválečného období. Vůz byl identifikován jako Tatra 30 nejspíše s karoserií Sodomka, další výzkum pak ukázal, že různé modely továrních tater byly firmou Gebrüder Stiassni nakupovány běžně coby služební vozidla. V rámci akce pak stejný vůz, jako byl na fotografii, přivezl manžele Stiassni (herce) symbolicky do jejich domova. Letošní ročník Hradozámecké noci pak byl založen na návštěvě Edvarda Beneše z roku 1945. Návštěvníci ovšem nevěděli, po stopách kterého ze slavných hostů jdou. V jednotlivých místnostech dostávali indicie, na jejichž základě mohli usoudit, o koho se jedná. A s panem prezidentem se pochopitelně setkali v závěru prohlídky.

Metodické centrum

Dne 1. 1. 2015 vznikl v Národním památkovém ústavu systém metodických center, jehož součástí se stalo také zmíněné Metodické centrum moderní architektury v Brně (dále jen MCMA). Vedle metodických center věnovaných edukaci (v Telči), industriálnímu památkám (v Ostravě) a zahradní kultuře (v Kroměříži) se MCMA stalo jednou z odborných a vědeckých platform pro nakládání se specifickou částí památkového fondu.

MCMA je součástí brněnského pracoviště Národního památkového ústavu a má své sídlo v areálu vily Stiassni. Cílem MCMA je zlepšit poznání, dokumentaci a ochranu památek architektury 20. století. Zaměřuje se jednak na období mezi dvěma světovými válkami, kdy na území Československa vzniklo velké množství staveb světové úrovně. Dále se zabývá monitoringem

■ Poznámky

2 Pro bližší informace o památkové obnově viz Miloš Solař et al., *Památková obnova vilové architektury 20. a 30. let 20. století*, Brno 2015.

3 K obnově zahrady viz Roman Zámečník – Pavel Šimek, *Principy obnovy památky zahradního umění na modelovém příkladu zahrady Stiassni v Brně*, *Zprávy památkové péče* LXXV, 2015, s. 135–149.

4 Byl dokončen v roce 2010, autory jsou Miroslav Ambroz a Petr Czajkowski.

5 Konceptu nové instalace vytvářejí Marta Sedláková a Kateřina Konečná z NPÚ.

památkově hodnotných staveb z doby druhé poloviny 20. století, které jsou často právě v těchto chvílích ohroženy úpravami měnícími jejich účel nebo opatřeními pro lepší tepelně izolační vlastnosti. Zaměstnanci centra evidují příklady dobré praxe a jsou připraveni být partnery vlastníkům, projektantům, památkářům i dodavatelům staveb.

Významným partnerem MCMA je Vysoké učení technické v Brně, kde spolupráce probíhá zejména s Fakultou architektury, Fakultou stavební a Fakultou výtvarných umění. Kromě exkurzí, seminářů a workshopů se ve vile Stiassni v roce 2015 konalo i Kolegium rektora VUT. Asi nejprestižnější společnou akcí je předávání Ceny Arnošta Wiesnera. Tato cena je určena nejlepším ateliérovým studentským pracím, které vzniknou na Fakultě stavební v rámci studijního programu Architektura pozemních staveb. Oceněné práce jsou v MCMA prezentovány formou výstavy.

MCMA se také věnuje odborné publikační činnosti, centrum dosud vydalo tyto publikace:

- Miloš Solař et al., *Památková obnova vilové architektury 20. a 30. let 20. století*, Brno 2015;
- Petr Czajkowski et al., *Stavebně historický průzkum a dokumentace při obnově architektury 20. století*, Brno 2015;
- Pavel Šimek – Roman Zámečník, *Památková obnova vilových zahrad založených v meziválečném období*, Brno 2015;
- Jan Knor – Jan Všecká, *Obnova omítek meziválečné architektury*, Brno 2015;
- Milan Žáček et al., *Kov, sklo a povrchové úpravy těchto materiálů v období meziválečné architektury*, Brno 2015;
- Libor Urbánek et al., *Dřevo, dýchové povrchy a úpravy v období meziválečné architektury*, Brno 2015.

S publikacemi souvisí další specifické téma, kterým je výzkum. MCMA koordinuje projekt Analýza a prezentace hodnot moderní architektury 60. a 70. let 20. století jako součásti národní a kulturní identity ČR, který byl podpořen ministerstvem kultury v rámci programu NAKI. Další výzkumný projekt, tentokrát s tématem obnovy „tvrdých“ omítek staveb moderní architektury, je připravován společně s VUT v Brně a Donau-Universität Krems. S vydavatelstvím Foibos Book pak metodické centrum řeší projekt Slavné školy 1918–2018.

Srdcem MCMA je odborná knihovna, jejímž základem se staly fondy věnované nebo zapůjčené architekty Dušanem Riedlem, Vladimírem Matouškem a prof. Vladimírem Šlapetou.⁶ Další službou pro odbornou veřejnost i vlastníky památek jsou konzultace pro konkrétní akce památkové obnovy. MCMA rovněž pořádá společně se svými partnery z řad tuzemských i zahraničních odborných organizací řadu odborných exkurzí, výstav, přednášek, seminářů a konferencí. V nepo-

slední řadě se MCMA zaměřuje na výuku v historickém prostředí a budování vztahu zejména mladé generace k moderní architektuře.

Petr SVOBODA

■ Poznámky

6 Viz Eliška Plotěná, Knihovna Metodického centra moderní architektury v Brně, *Zprávy památkové péče* LXXVI, 2016, s. 344.

Hrady a zámky objevené a opěvované a Velká hradozámecká inventura

– k pokračování projektu Po stopách šlechtických rodů

V roce 2015 připravil Národní památkový ústav již pátý ročník projektu Po stopách šlechtických rodů,¹ tentokrát pod názvem Velká hradozámecká inventura s úvodní výstavou Hrady a zámky objevené a opěvované v Jízdně Pražského hradu.

Oproti předchozím ročníkům projekt v roce 2015 nečlil na jeden konkrétní šlechtický rod a jeho historický odkaz. Spíše se zaměřil na širší kontext kulturního dědictví spjatého se šlechtou, totiž na aristokratická sídla a jejich význam, a to jak z hlediska historického odkazu, tak současné správy a kulturně-spoločenského využití. Právě vědomí dějinné kontinuity, s nímž se pečuje o pamětní funkci hradů a zámků a se kterým se zároveň tvoří a rozvíjí étos jejich současné správy, představovalo jeden ze zásadních momentů celého projektu.

Název projektu se inspiroval historickou praxí pořizovat na hradech a zámcích při vlastnických změnách nebo při významných událostech soupisy majetku, tj. zámecké inventáře, aby bylo zřejmé, jaký je aktuální stav majetku, co zůstává z minulosti a s čím lze počítat do budoucnosti. Mnoho zámeckých inventářů se zachovalo dodnes a jsou zdrojem mimořádně cenných informací.² Dodnes se také na zámcích ve správě Národního památkového ústavu inventury mobiliárních fondů i jiného majetku pravidelně provádějí. V tomto smyslu je inventura tradiční pojem i zcela aktuální nástroj odpovědné péče o hrady a zámky. Organizátoři projektu ale vnímali slovo inventura především obrazně a symbolicky jako pojem vyjadřující záměr rekapitulovat a bilancovat dosavadní stav poznání i praktických zkušeností se správou hradů a zámků a následně formulovat nové cíle a vize do budoucnosti.

V praktické rovině si projekt kladl za cíl především:

1. Reflektovat dějinné proměny významů a funkcí hradů a zámků, tj. klást si otázku, k čemu sloužily původně, jak jsou využívány nyní a jaké jsou perspektivy jejich budoucí správy.

2. Bilancovat čtvrt století svobodné a ideologicky ne-

zatížené péče o hrady a zámky NPÚ v demokratické společnosti po roce 1989.

3. Představit vše podstatné, co se na hradech a zámcích NPÚ realizovalo po roce 1989 v oblasti stavebních prací, restaurování, interiérových instalací, ve vědeckém výzkumu a v didaktických aktivitách.
4. Zhodnotit význam hradů a zámků z hlediska kulturně-spoločenského dění a turistického ruchu.
5. Poskytnout pracovníkům správy hradů a zámků, zejména dlouholetým úspěšným kastelánům, možnost bilancovat jejich profesní cestu a její výsledky, a tím mimo jiné posilovat společenskou prestiž kastelánské profese.
6. Prezentovat NPÚ jako instituci v oblasti péče o hrady a zámky plně kompetentní, profesionální a nena-hraditelnou.

Výstava na Pražském hradě

Projekt zahájila výstava Hrady a zámky objevené a opěvované, která se uskutečnila v Jízdně Pražského hradu v termínu od 18. 12. 2014 do 15. 3. 2015.³

■ Poznámky

1 Projekt Po stopách šlechtických rodů vznikl z iniciativy Národního památkového ústavu v kooperaci s MK ČR v návaznosti na projekt Rožmberský rok 2011 (viz Petr Pavelec, Výstavní a edukativní projekt Rožmberský rok 2011, *Zprávy památkové péče* LXXI, 2011, s. 400–405). Cílem projektu je reflektovat a prezentovat význam a působení vybraných šlechtických rodů spjatých s dějinami českých zemí. V roce 2012 proto po Rožmberských následovali Pernštejnové (viz Petr Svoboda – Petra Svobodová, Pernštejnský rok 2012, *Zprávy památkové péče* LXXIII, 2013, s. 83–85), poté rok francouzské kultury (2013) a rok Pánů z Kunštátu (2014). V roce 2016 probíhá rok Lucemburský.

2 K inventářům viz např.: Eva Lukášová – Vendulka Otavská, *Aristokratický interiér doby baroka ve světle historických inventářů*, Praha 2015. Nebo v širších souvislostech Eva Lukášová, *Zámecké interiéry*, Praha 2015.

3 Nad výstavou převzali záštitu: Miloš Zeman, prezident ČR, Daniel Herman, ministr kultury ČR, a Dominik kardinál Duka OP, arcibiskup pražský a primas český. Autorem a hlavním kurátorem byl Petr Pavelec. Kurátorský tým pracoval ve složení Kateřina Cichrová, Stanislav Hrbatý, Lenka Kalábová, Michal Konečný, Naděžda Kubů, Eva Lukášová, Ludmila Ouredová, Duňa Panenková a Zuzana Vavřková. Podrobněji k zainteresovaným osobám a institucím viz Petr Pavelec (ed.), *Hrady a zámky objevené a opěvované, průvodce výstavou*, České Budějovice 2014, s. 137–138.

Výstava byla původně plánována jako samostatný projekt (viz Petr Pavelec, *Hrady a zámky objevené a opěvované – návrh výstavního a poznávacího projektu*, České Budějovice 2013). Na poradě ředitelů ÚPS, NPÚ dne 23. 4. 2013 se diskutovalo o dosavadním vývoji projektu Po stopách šlechtických rodů a konstatovalo se, že z důvodu časové